

AZƏRBAYCAN RESPUBLİKASI HESABLAMA PALATASI

**“Azərbaycan Respublikasının 2019-cu il dövlət büdcəsi haqqında”
Azərbaycan Respublikası Qanununda dəyişikliklər edilməsi barədə”
Azərbaycan Respublikasının Qanun layihəsinə
Azərbaycan Respublikası Hesablama Palatasının**

R Ə Y İ

BAKI - 2019

MÜNDƏRİCAT

Ümumi məlumatlar	3
I Bölmə. 2019-cü ilin hesabat dövrü üzrə makrofiskal göstəricilərin təhlili	4
1.1. <i>2019-cü ilin hesabat dövrü üzrə makroiqtisadi göstəricilərin təhlili</i>	4
1.2. <i>2019-cü ilin hesabat dövrü üzrə dövlət büdcəsinin icra vəziyyəti</i>	5
II Bölmə. 2019-cü ilin yenidən baxılan büdcə layihəsinin təhlili	6
2.1. <i>2019-cü ilin dövlət büdcəsi ilə bağlı təklif edilən dəyişikliklər</i>	6

ÜMUMİ MƏLUMATLAR

“Azərbaycan Respublikasının 2019-cu il dövlət büdcəsi haqqında” Azərbaycan Respublikası Qanununda dəyişikliklər edilməsi barədə” Azərbaycan Respublikasının Qanun layihəsinə Azərbaycan Respublikası Hesablama Palatasının Rəyi mövcud qanunvericiliyin tələblərinə, həmçinin “Dövlət büdcəsi və büdcədən kənar dövlət fondlarının büdcələri haqqında Azərbaycan Respublikasının Qanun layihələrinə Azərbaycan Respublikası Hesablama Palatasının rəyinin hazırlanması, baxılması və təsdiq edilməsi Qaydaları”na uyğun hazırlanmışdır.

Rəyin hazırlanmasında Azərbaycan Respublikasının 2018-ci ilin dövlət büdcəsinin icra, 2019-cu il üçün təsdiq edilmiş dövlət büdcəsi göstəricilərindən, dövlət büdcəsinin cari ilin ilk 5 ayı üzrə icrasına dair hesabatlardan, Azərbaycan Respublikası Maliyyə Nazirliyinin, həmçinin Dövlət Statistika Komitəsinin hesabat və statistik məlumatlarından, eyni zamanda, beynəlxalq təşkilatların hesabat və tədqiqatlarından istifadə edilmişdir.

Rəydə dövlət büdcəsinin əsas parametrlərini şərtləndirən makroiqtisadi mühitin araşdırılması, layihədə nəzərdə tutulan dövlət büdcəsinin gəlir və xərc göstəricilərinin əsas parametrlərinin müəyyən edilmiş vəzifələrə uyğunluğunun təhlilinə, dövlət büdcəsinin cari ilin müvafiq dövrü üzrə icra vəziyyətinə diqqət yetirilmişdir.

Rəyin hazırlanması zamanı yuxarıda qeyd edilmiş mənbələr üzrə məlumatlardan istifadə etməklə statistik təhlil metodları, o cümlədən, müqayisəli təhlil, meyllərin təhlili, retrospektiv yanaşma və s. tətbiq edilmişdir.

I BÖLMƏ. 2019-CU İLİN HESABAT DÖVRÜ ÜZRƏ MAKROFİSKAL GÖSTƏRİCİLƏRİN TƏHLİLİ

1.1. 2019-cu ilin hesabat dövrü üzrə makroiqtisadi göstəricilərin təhlili

Cari ilin ilk 5 ayının nəticəsi olaraq dünya əmtəə bazarlarında Brent markalı neft üzrə 5 aylıq orta qiymət 66,3 ABŞ dolları (2018-ci ilin eyni dövründə 69,7 ABŞ dolları), WTI markası üzrə 57,8 ABŞ dolları (2018-ci ilin eyni dövründə 64,4 ABŞ dolları), OPEK səbəti üzrə isə 65,9 ABŞ dolları (2018-ci ilin eyni dövründə 67,3 ABŞ dolları) təşkil etmişdir. Aparılan müqayisə əvvəlki ilin ötən dövrü üzrə göstəricilərə nisbətən Brent markalı neft üzrə qiymətin orta hesabla 5%, WTI markası üzrə 10,1%, OPEK səbəti üzrə isə 2,1% azaldığını göstərir.

Neft ixracatçıları arasında Əlcəzair, Oman və Bəhreyn kimi ölkələrdə neftin qiymətinin azalması ehtimalı həmin ölkələrdə makroparametrlə yanaşı büdcə kəsinə ciddi təzyiqlərin olacağını proqnozlaşdırılmağa əsas vermişdi.

ABŞ və Çin arasında davam edən ticarət müharibələri, Argentina və Türkiyədə makroiqtisadi çətinliklər, AFR-də avtomobilqayıma sənayesində fasilələr, Çində sərt kreditləşmə siyasəti, bir sıra inkişaf etməkdə olan ölkələrdə müşahidə edilən yumşaq monetar siyasət cari ildə də dünya üzrə real iqtisadi artım templərinə təsir edən əsas amillər sırasında yer almaqdadır. Bu amillərin təsiri altında ilin sonuna qədər real artım templərinin əvvəlki dövrlə müqayisədə bir qədər də azalacağı proqnozlaşdırılır.

ÜDM-in həcmi cari ilin ilk 5 ayında 30608,7 mln. manat (2018-ci ilin müvafiq dövründə 29762,7 mln. manat) təşkil etməklə əvvəlki dövrlə müqayisədə real ifadədə 2,2% artmışdır. Qeyri-neft ÜDM-nin isə 17637,6 mln.manat (16376,1) təşkil etməklə müvafiq olaraq 2,4% real artım tempi göstərmişdir.

Ayrı-ayrı sahələr üzrə götürüldükdə informasiya və rabitə sektoru üzrə 14,9%, emal sənayesi üzrə 13,0% real artım templəri müşahidə edilmişdir. Qeyri-neft sənayesi üzrə məhsul istehsalı daha böyük real artım templəri göstərərək 15,0% artmışdır.

“Azərbaycan Respublikasının 2019-cu il dövlət büdcəsi haqqında” Azərbaycan Respublikası Qanununun tətbiqi ilə bağlı bir sıra məsələlər barədə Azərbaycan Respublikası Prezidentinin Fərmanında Mərkəzi Banka inflyasiyanın effektiv idarə edilməsi məqsədilə pul-kredit siyasəti rejiminin təkmilləşdirilməsi istiqamətində tədbirlər görməsi tövsiyə olunmuşdur. Buna cavab olaraq Mərkəzi Bankın qərarına əsasən uçot dərəcəsi cari ilin 6 ayı ərzində 4 dəfə mərhələlərlə 9,75%-dən 8,5%-dək, faiz dəhlizinin yuxarı həddi də 11,25%-dən 6,5%-dək mərhələlərlə (uçot dərəcəsinə simmetrik diapazonda) azaldılmışdır. Bu tədbirlər Mərkəzi Bank tərəfindən pul siyasətinin 2019-cu

il üzrə müəyyən edilən 4% ($\pm 2\%$) səviyyəsində inflyasiya hədəfinə nail olmağa imkanı verməklə yanaşı yuxarıdakı tədbirin icrasını təmin etmişdir. Atılan addımların nəticəsi kimi cari ilin ilk 5 ayında istehlak qiymətləri indeksi 2,4% (2018-ci ilin eyni dövründə 3,2%) təşkil etmişdir.

Cari ilin yanvar-may aylarında Mərkəzi Bankın valyuta ehtiyatlarının həcmi 5870,9 mln. ABŞ dolları, Dövlət Neft Fondunun aktivlərinin həcmi 2019-cu ilin 31 mart tarixinə 2019-cu ilin əvvəlinə (38 515,2 milyon ABŞ dolları) nisbətən 4,6% artaraq 40273,3 mln. ABŞ dollarına bərabər olmuşdur.

1.2. 2019-cu ilin hesabat dövrü üzrə dövlət büdcəsinin icra vəziyyəti

Cari ilin yanvar-may aylarında *dövlət büdcəsinin gəlirləri* 8999,3 mln. manat təşkil etmişdir ki, bu da təsdiq edilmiş məbləğin 38,8%-ə bərabərdir. Bu məbləğ ötən ilin müvafiq göstərici ilə müqayisədə 9,1% çoxdur.

İcra edilmiş gəlirlərin ÜDM-ə nisbəti 29,4%-ə bərabərdir və bu, ötən ilin müvafiq göstəricindən 1,3 faiz bəndi çoxdur.

2019-cu ilin ilk 5 ayında *dövlət büdcəsinin xərcləri* isə 9426,1 mln manat məbləğində icra edilmişdir. Qeyd edək ki, cari ilin ötən dövründə icra edilmiş büdcə xərcləri illik göstəricinin 37,4%-ə bərabər ki, bu da büdcə xərclərinin aylar və rüblər üzrə təsdiq edilmiş bölgüsündə təsdiq olunmuş müvafiq göstəricidən 2,55 faiz bəndi çoxdur. Ümumilikdə isə, 2019-cu ilin yanvar-may aylarında dövlət büdcəsinin xərcləri 2018-ci ilin müvafiq dövrü ilə müqayisədə 24,1% çox olmuşdur. .

Baxılan dövrdə icra edilmiş dövlət büdcəsi xərclərinin ÜDM-ə nisbəti 30,8% təşkil etmişdir ki, bu da ötən ilin müvafiq göstəricini 4,9 faiz bəndi üstələyir.

2019-cu ilin yanvar-may aylarının nəticələrində görə dövlət büdcəsinin kəsiri 426,8 mln. manat təşkil etmişdir.

II BÖLMƏ. 2019-CU İLİN YENİDƏN BAXILAN BÜDCƏ LAYİHƏSİNİN TƏHLİLİ

“Büdcə sistemi haqqında” Azərbaycan Respublikası Qanununun 23-cü maddəsi aşağıdakı halları dövlət büdcəsinə yenidən baxılma halları kimi müəyyən etmişdir.

✓ Dövlət büdcəsinin icrası prosesində dövlət büdcəsinə yenidən baxılması zərurəti yarandıqda və bu zərurətin cari il üçün dövlət büdcəsi layihəsinin tərtibi və təsdiqi zamanı nəzərə alınması mümkün olmamışdırsa, qanunvericilik təşəbbüsü qaydasında və Azərbaycan Respublikası Konstitusiyasının 109-cu maddəsinin 2-ci bəndi nəzərə alınmaqla cari ilin dövlət büdcəsinə yenidən baxılması barədə Azərbaycan Respublikasının Milli Məclisi qarşısında məsələ qaldırıla bilər.

✓ Dövlət büdcəsinin icrası prosesində dövlət büdcəsinin gəlirləri və onun kəsininin maliyyələşdirilməsi üzrə faktiki daxilolmalar bu Qanunun 17.1-ci maddəsinə uyğun olaraq müəyyən olunmuş rüblük göstəricilərdən az olduqda, dövlət büdcəsinin icrasında ahəngdarlığın, habelə onun gəlirləri və xərcləri arasında tarazlığın pozulması təhlükəsi yarandıqda və həmin halların bu Qanunun 18.4-cü, 18.5-ci, 18.6-cı və 19.6-cı maddələrində nəzərdə tutulan dəyişikliklər aparılmaqla aradan qaldırılması mümkün olmadıqda, qanunvericilik təşəbbüsü qaydasında və Azərbaycan Respublikası Konstitusiyasının 109-cu maddəsinin 2-ci bəndi nəzərə alınmaqla may ayının 15-dən tez və oktyabr ayının 15-dən gec olmayaraq cari ilin dövlət büdcəsinə yenidən baxılması barədə Azərbaycan Respublikasının Milli Məclisi qarşısında məsələ qaldırıla bilər.

✓ Dövlət büdcəsinin icrası prosesində dövlət büdcəsinin gəlirləri və onun kəsininin maliyyələşdirilməsi üzrə faktiki daxilolmalar cari ilin rüblük göstəricilərinə görə bu Qanunun 17.1-ci maddəsinə uyğun olaraq müəyyən olunmuş göstəricilərdən 10 faiz və ya bu daxilolmalar Azərbaycan Respublikasının Dövlət Neft Fondundan dövlət büdcəsinə nəzərdə tutulmuş transfert istisna olmaqla, müəyyən olunmuş rüblük göstəricilərdən 5 faiz az olduqda, dövlət büdcəsinin icrasında ahəngdarlığın, habelə onun gəlirləri və xərcləri arasında tarazlığın pozulması təhlükəsi yarandıqda və həmin halların bu Qanunun 18.4-cü, 18.5-ci, 18.6-cı və 19.6-cı maddələrində nəzərdə tutulan dəyişikliklər aparılmaqla aradan qaldırılması mümkün olmadıqda, müvafiq icra hakimiyyəti orqanının müəyyən etdiyi orqan (qurum) cari ilin dövlət büdcəsinə yenidən baxılaraq sekvestr tətbiq olunması və (və ya) dövlət büdcəsinin təsdiq olunmuş xərclərinin çatışmayan hissəsinin təmin edilməsi məqsədilə büdcə qaydasının tətbiqinin dayandırılması barədə qanunvericilik təşəbbüsü qaydasında oktyabr ayının 25-dən gec olmayaraq Azərbaycan Respublikasının Milli Məclisinə müraciət edilməsi ilə bağlı müvafiq icra hakimiyyəti orqanının müəyyən etdiyi orqan (qurum) qarşısında məsələ qaldırır.

Qeyd edək ki, "Azərbaycan Respublikasının 2019-cu il dövlət büdcəsi haqqında" Azərbaycan Respublikasının Qanununda dəyişiklik edilməsi barədə Azərbaycan Respublikasının Qanun layihəsində təklif edilən dəyişikliklər dövlət büdcəsinin funksional təsnifatının bölmə və köməkçi bölmələrinin məbləğində və icmal büdcənin yuxarı həddinin məbləğində dəyişiklikləri nəzərdə tutur.

"Büdcə sistemi haqqında" Azərbaycan Respublikasının Qanununun 23.8-ci maddəsi isə bu halda (cari il üçün dövlət büdcəsinin təsdiq olunmuş gəlir və xərcləri çərçivəsində, büdcə gəlirləri təsnifatının və büdcə xərclərinin funksional təsnifatının bölmələri səviyyəsində dəyişikliyin edilməsi nəzərdə tutularsa) aşağıdakı sənədlərin Azərbaycan Respublikasının Milli Məclisinə təqdim edilməsini tələb edir:

- ✓ cari ilin dövlət büdcəsi haqqında Azərbaycan Respublikasının Qanununa əlavə və dəyişikliklər edilməsi barədə Qanun layihəsi və Qanun layihəsinə dair izahat;
- ✓ cari ilin ötən dövrü üçün dövlət büdcəsinin icrasına dair məlumat;
- ✓ müvafiq icra hakimiyyəti orqanı tərəfindən müəyyən edilən digər sənədlər.

2.1. 2019-cu ilin dövlət büdcəsi ilə bağlı təklif edilən dəyişikliklər

"Azərbaycan Respublikasının 2019-cu il dövlət büdcəsi haqqında Azərbaycan Respublikasının Qanununda dəyişikliklər edilməsi barədə" Azərbaycan Respublikasının Qanun layihəsinə əsasən dövlət büdcəsi gəlir və xərclərinin ümumi məbləğlərində dəyişikliklər edilməyərək ilkin təsdiq edilmiş büdcə göstəricisində olduğu kimi müvafiq olaraq 23168,0 mln. manat və 25190,0 mln. manat nəzərdə tutulmuşdur.

Dövlət büdcəsi gəlir və xərclərinin ümumi məbləğinin dəyişməməsi, eyni zamanda onların ÜDM-ə nisbətinin də eyni səviyyədə (müvafiq olaraq 28,3% və 30,7%) qalmasına səbəb olmuşdur.

Cari ilin büdcəsində dəyişiklik yalnız dövlət büdcəsinin xərcləri üzrə funksional təsnifatın bölmələrində və icmal büdcə xərclərinin yuxarı həddinin dəyişdirilməsi üzrə nəzərdə tutulmuşdur.

Dövlət büdcəsinin *funksional təsnifat* üzrə təhlili göstərir ki, ilkin təsdiq edilmiş dövlət büdcəsi ilə müqayisədə yenidən baxılan büdcə layihəsində 1 bölmə üzrə artım və 1 bölmə üzrə azalma nəzərdə tutulmuş, digər 12 bölmə üzrə isə heç bir dəyişiklik aparılmamışdır (Cədvəl).

Cədvəl . 2019-cu ilin dövlət büdcəsinin xərclərində funksional təsnifat üzrə nəzərdə tutulmuş dəyişikliklər barədə məlumat, min manatla

Bölmə və köməkçi bölmələrin adı	2019-cu il				Müqayisə		
	ilkin büdcə		yenidən baxılan büdcə				
	proqnoz	xüsusi çəkisi, %	proqnoz	xüsusi çəkisi, %	mütləq	nisbi %	xüsusi çəkilər arasında fərq
Müdafiə, o cümlədən	3 037 618,2	12,1	3 187 618,2	12,7	150 000,0	104,9	0,6
digər kateqoriyalara aid edilməyən xərclər	1 383 753,3		1 533 753,3		150 000,0	110,8	
Sosial müdafiə və sosial təminat, o cümlədən	2 620 387,0	10,4	2 470 387,0	9,8	-150 000,0	94,3	-0,6
sosial müdafiə xərcləri, o cümlədən	2 577 355,3		2 427 355,3		-150 000,0	94,2	
sosial təminatı və müdafiəni həyata keçirən müvafiq icra hakimiyyəti orqanının büdcəsinin balanslaşdırılması məqsədilə dövlət büdcəsinin öhdəliklərinin maliyyələşdirilməsi üçün ayrılan vəsait	1 502 732,4		1 352 732,4		-150 000,0	90,0	

Göründüyü kimi, 2019-cu ilin yenidən baxılan dövlət büdcəsi layihəsində **“Müdafiə” bölməsi** üzrə xərclər ilkin təsdiq edilmiş məbləğlə müqayisədə 150000,0 min manat və ya 4,9% artırılaraq 3187618,2 min manat məbləğində nəzərdə tutulmuşdur. Bu bölmənin xərclərinin dövlət büdcəsinin ümumi xərclərində xüsusi çəkisi təsdiq edilmiş dövlət büdcəsinin müvafiq göstəricisinə nisbətən 0,6 faiz bəndi artaraq 12,7% təşkil etməsi nəzərdə tutulur.

“Müdafiə” bölməsi üzrə nəzərdə tutulan artım tam olaraq 1 köməkçi bölməni əhatə edir. Belə ki, *“Digər kateqoriyalara aid edilməyən xərclər”* köməkçi bölməsinin məbləği 1533753,3 min manat nəzərdə tutulmuşdur ki, bu işə, təsdiq edilmiş büdcə göstəriciləri 10,8% artım deməkdir.

Təqdim edilmiş büdcə layihəsində **“Sosial müdafiə və sosial təminat”** bölməsi üzrə ilkin olaraq təsdiq edilmiş 2620387,0 min manat məbləğində xərclər 150000,0 min manat və ya 5,7% azaldılaraq 2470387,0 min manata çatdırılması nəzərdə tutulmuşdur. Bölmə üzrə xərclərin dövlət büdcəsi xərclərində xüsusi çəkisi 0,6 faiz bəndi azalaraq 9,8% təşkil etməsi nəzərdə tutulur.

Bu bölmə üzrə nəzərdə tutulmuş azalma tam məbləğdə *“Sosial müdafiə” köməkçi bölməsi* üzrə xərclərin azalması ilə əlaqədardır. Köməkçi bölmə üzrə təklif edilən

dəyişiklik ilkin təsdiq edilmiş dövlət büdcəsində *Sosial təminatı və müdafiəni həyata keçirən müvafiq icra hakimiyyəti orqanının büdcəsinin balanslaşdırılması məqsədilə dövlət büdcəsinin öhdəliklərinin maliyyələşdirilməsi üçün ayrılan 1502732,4 min manat məbləğində vəsaitin yenidən baxılan büdcə layihəsində 150000,0 min manat və ya 10,0% azaldılaraq 1352732,4 min manat məbləğində nəzərdə tutulması ilə bağlıdır.*

Təqdim edilmiş layihəyə əsasən (*Maddə 6*) Azərbaycan Respublikasının 2019-cu il icmal büdcəsinin xərclərinin yuxarı həddinin məbləği 215000,0 min manat və ya 0,8% artırılaraq 27370796,1 min manat nəzərdə tutulmuşdur.

Azərbaycan Respublikasının Prezidenti Möhtərəm cənab İlham Əliyev tərəfindən Azərbaycan Respublikasının Milli Məclisinə təqdim edilmiş “Azərbaycan Respublikasının 2019-cu il dövlət büdcəsi haqqında” Azərbaycan Respublikasının Qanununda dəyişikliklər edilməsi barədə” Azərbaycan Respublikasının Qanun layihəsinin “Büdcə sistemi haqqında” Azərbaycan Respublikasının Qanununa və digər qanunvericilik aktlarının tələblərinə uyğun hazırlanması və təqdim edilməsi nəzərə alınaraq Hesablama Palatası tərəfindən Qanun layihəsinin Azərbaycan Respublikasının Milli Məclisində müzakirə edilməsi tövsiyə edilmişdir.

Rəy Hesablama Palatası Kollegiyasının 21 iyun 2019-cu il tarixli Q-100 nömrəli Qərarı ilə təsdiq olunmuşdur.

AZƏRBAYCAN RESPUBLİKASI

HESABLAMA PALATASININ

SƏDRİ

VÜQAR GÜLMƏMMƏDOV